

การกำหนดความรับผิดทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่แอบตีปาราชิก

กรณีอวดอุตริมนุสธรรม

DETERMINING THE CRIMINAL LIABILITY AGAINST BUDDHIST MONKS IN THE CASE OF THE SENATOR FROM THE PRETENDING POWER OVER NATURAL PERSONS

พีรพจน์ ปิ่นทองดี¹ นรินทร์ ทรงนรินทร์² ศิริลักษณ์ ประสันแพงศรี³

ชาติชาย วิริยะเจริญกิจ² และ ปรีชาวัชร เศรษฐภัทรไพศาล^{2*}

Phiraphot Pinthongdee¹ Nirun Throngnirun² Siriluk Prasunpangsri³

Chatchay Wiriyajaroenkit² and Preechawach Savetphataraphaisan²

(Received: July 18, 2022; Revised: November 16, 2022; Accepted: December 16, 2022)

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาของการแอบตีปาราชิกกรณีอวดอุตริมนุสธรรม 2) ศึกษากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับการกระทำความผิดของพระสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 3) กำหนดความรับผิดทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดกรณีอวดอุตริมนุสธรรม ประเทศไทยยังไม่มีข้อกำหนดโทษทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่แอบตีปาราชิกกรณีอวดอุตริมนุสธรรม จึงทำให้พระสงฆ์บางรูปจงใจละเมิดพระวินัยและไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายบ้านเมือง พฤติกรรมดังกล่าวทำให้ผู้คนเสื่อมศรัทธาในพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงหลักความรับผิดทางอาญาของพระสงฆ์ที่แอบตีปาราชิก กรณีอวดอุตริมนุสธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดโทษเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์สังคมในปัจจุบัน จากการวิจัยพบว่า การอวดอุตริมนุสธรรมของพระสงฆ์มีโทษคือ แอบตีปาราชิก มีผลให้พระสงฆ์นั้นขาดจากความเป็นพระและไม่สามารถกลับมาบวชได้อีก ในยุคสมัยกฎหมายตราสามดวงได้มีการบัญญัติความผิดของพระสงฆ์ในกรณีอวดอุตริมนุสธรรมไว้ในกฎหมายบ้านเมือง ภายหลังจากได้มีการยกเลิกบทบัญญัติดังกล่าว เมื่อพระสงฆ์กระทำผิดจึงได้รับเพียงโทษตามพระวินัยเท่านั้น แต่ไม่มีโทษตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ดังนั้น เพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองพุทธศาสนา จึงควรแก้ไขกฎหมายให้มีความผิดและโทษทางอาญา จึงจะทำให้เกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำที่ไม่เหมาะสม และสามารถรักษาพุทธศาสนาให้อยู่ในความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนได้

คำสำคัญ: ความรับผิดทางอาญา พระสงฆ์ แอบตีปาราชิก

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

³ อาจารย์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

* Corresponding author, E-mail: preechawach.s@ku.th

Abstract

This study aims to 1) investigate the history of the alleged offenses committed by Dhamma Vijaya; 2) study the law and regulations concerning the offense of monks under the Buddhist Sangha Act, B.E.2505; and 3) impose criminal liability on monks who misbehave. Thailand has not yet imposed criminal penalties on monks Pārājika and Buddhist monks deliberately violate the Vinaya. Thus, some monks deliberately violated the discipline and were fearless of the laws of the city. Such behavior causes people to lose faith in Buddhism. Therefore, it is necessary to study the principles of criminal liability of the monks who violate the rule to guide the imposition of penalties appropriately and in accordance with the current social situation. The results indicated that the monk's boasting of the Dharma utrimnus is punishable. As a result, the monks were absent from monasticism and could not return to ordination. In the past, this offense was defined in the civil law. Such provision was later repealed. When a monk commits an offense, he is only punished according to the discipline. In order to protect Buddhism, the law should be amended to include criminal offences and penalties, thus causing fear of abusive acts, and being able to keep Buddhism within the Buddhist faith.

Keywords: criminal liability, monk, Pārājika

1. บทนำ

คำว่า “อุตริมนุสสรรม” คือ คุณอย่างยิ่งยวดของมนุษย์ ได้แก่ ธรรมวิเศษ มีการสำเร็จฉะฉาน สำรวมมรรคผล เป็นต้น ดังนั้น การอวดอุตริมนุสสรรม ก็ย่อมหมายถึง การอวดตนว่าได้บรรลุเป็นพระอริยะ ตั้งแต่ชั้นพระโสดาบันขึ้นไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) บทลงโทษพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลในพระวินัยว่า ภิกษุรูปใดอวดอุตริมนุสสรรม ถือว่าภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาราชิกและขาดจากความเป็นพระภิกษุไม่สามารถกลับมาบวชได้อีก ส่วนการกำหนดโทษฝ่ายบ้านเมืองตั้งแต่สมัยโบราณฝ่ายอาณาจักรได้วาง บทลงโทษทางอาญาต่อพระสงฆ์ ดังปรากฏในกฎพระสงฆ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายตราสามดวง (กฎหมายตราสามดวง, 2506) โดยกฎหมายในอดีตมีการตราบทบัญญัติเพื่อเป็นการลงโทษบุคคลที่ทำให้ พระพุทธศาสนาเศร้าหมอง และเป็นที่หาประโยชน์ทางด้านวัตถุหรือทรัพย์สินเงินทองจากการบวชเป็น พระสงฆ์ซึ่งกฎหมายตราสามดวง (Three Seale Code) ในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้สืบทอดมาจนถึงรัชสมัยใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการตรากฎหมายต่างๆ ขึ้น โดยใช้ร่างกฎหมายจากแนวคิดประเทศตะวันตกเกี่ยวกับโทษและความผิดทางอาญา จึงทำให้บทบาท ของกฎหมายตราสามดวง (Three Seale Code) ต้องยุติบทบาทไป แต่พระสงฆ์ก็ยังคงปฏิบัติตามศีลและ พระปาฏิโมกข์ (เปลื้อง ณ นคร พจนานุกรมแปลไทยเป็นไทย (ฉบับราชบัณฑิตยสถาน)

ในปัจจุบันมีปัญหาที่พบก็คือการปฏิบัติตัวที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์บางรูป ปฏิบัติตัวไม่คำนึงถึงข้อห้ามตามพระธรรมวินัยคือการอวดอุตริมนุชยธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งชื่อเสียงและลาภสักการะ อันเป็นช่องทางทำไปสู่การได้มาซึ่งทรัพย์สินและวัตถุทางโลก จนทำให้พุทธศาสนิกชนบางส่วนบางกลุ่มไม่ให้ความสนใจหลักธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาแต่ไปให้ความสนใจในอิทธิปาฏิหาริย์หรือเกิดความงมงายขึ้นในสังคม การอวดอุตริมนุชยธรรมนั้นถือเป็นความผิดร้ายแรง โดยต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นพระ ซึ่งการอาบัติปาราชิก เรียกว่า ครุอาบัติ คืออาบัติหนัก (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, 2538) ที่จะต้องขาดจากความเป็นพระที่ไม่สามารถกลับมาบวชได้อีก (ในพุทธศาสนาการตั้งโทษอาบัติปาราชิก มี 4 ประการ คือ 1) เสพเมถุน 2) ลักทรัพย์มีมูลค่าตั้งแต่ 5 มาสก ขึ้นไป, มาตราเงินในครั้งโบราณ 5 มาสก เป็น 1 บาท 3) ข่มขืน และ 4) อวดอุตริมนุชยธรรม ซึ่งเดิมการอวดอุตริมนุชยธรรม ถือเป็นความผิดตามกฎหมายบ้านเมืองดั้งเดิมจะเห็นได้จากกฎหมายของพระสงฆ์ ที่เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายตราสามดวง (2506) กล่าวคือ กฎพระสงฆ์ ข้อที่ 5 ภายหลังเมื่อมีการแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา เพื่อให้สอดคล้องตามยุคสมัยตามแบบตะวันตก คือ การร่างประมวลกฎหมายอาญาออกมาบังคับใช้ในประเทศไทยยังไม่มีกำหนดบทบัญญัติกรณีที่ถูกอวดอุตริมนุชยธรรมแล้วต้องอาบัติปาราชิกเป็นความผิดทางอาญา จึงเป็นผลให้พระภิกษุที่ขาดจากการเป็นพระแล้วสามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างปกติสุข โดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อผิดกฎหมายบ้านเมืองใดๆ ทั้งที่บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ทำลายศีลธรรมและจารีตประเพณีอันดีงามของสังคมไทย ประกอบกับเป็นการสร้างความงมงายให้กับประชาชนโดยทั่วไป และพฤติกรรมเหล่านี้ยังทำให้ผู้ประพฤติดังกล่าวไม่เกรงกลัวเพราะขาดมาตรการการลงโทษโดยกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางการกำหนดความรับผิดชอบของพระสงฆ์ที่ประพฤติดังกล่าวในกรณีอวดอุตริมนุชยธรรม และเพื่อเป็นกลไกป้องกันและลงโทษผู้ที่ประพฤติดังกล่าว อันนำมาซึ่งความมัวหมองของพุทธศาสนาและความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน เพื่อให้ทราบถึงสภาพบังคับของกฎหมายไทย อันเกี่ยวกับการกระทำความผิดของพระสงฆ์ในกรณีการอวดอุตริมนุชยธรรม ตลอดจนพัฒนาการเกี่ยวกับการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาต่อพระสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันจะเป็นเหตุผลสำคัญเพื่อนำไปสู่แนวทางการกำหนดโทษทางอาญาต่อพระสงฆ์ให้เกิดความเหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาวิจัยเพื่อนำไปสู่การสร้างกลไกป้องกันและลงโทษพระสงฆ์ที่ประพฤติดังกล่าวหรือมีเจตนาที่ละเมิด พระธรรมวินัย อันนำมาซึ่งความมัวหมองของพุทธศาสนาและความเสื่อมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน ประโยชน์จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะทำให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ทราบประวัติความเป็นมาของการอาบัติปาราชิกกรณีการอวดอุตริมนุชยธรรมตาม พระธรรมวินัยและเผยแพร่ปัญหาที่สำคัญทราบ และเป็นฐานข้อมูลให้หน่วยงานทางพระพุทธศาสนา สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาเถรสมาคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาแก้ไขกฎหมายเพื่อกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่ประพฤติดังกล่าวและให้ได้รับโทษตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองเพื่อเป็นแนวทางกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่ประพฤติดังกล่าวเกี่ยวกับ การอวดอุตริมนุชยธรรม

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของการอาบัติปาราชิกกรณีการอวดอุตริมนุสธรรมตามพระธรรมวินัย
2. เพื่อศึกษากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับการกระทำความผิดของพระสงฆ์ภายใต้บทบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505
3. เพื่อเป็นแนวทางกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่ประพฤติดังกรณีการอวดอุตริมนุสธรรม

3. การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาแนวทางการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิก สามารถสรุปความเป็นมาของการอาบัติปาราชิกกรณีการอวดอุตริมนุสธรรมตามพระธรรมวินัย หลักเกณฑ์แห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่ประพฤติดังตามพระธรรมวินัย โดยจะนำเสนอผลการศึกษาออกไป 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 ความรับผิดชอบทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่ประพฤติดังตามพระธรรมวินัย

3.1 การอาบัติปาราชิกในพระธรรมวินัย

1) ความหมายและลักษณะของการอาบัติปาราชิกในพุทธศาสนา

คำว่า “ปาราชิก” สันนิษฐานว่าแปลว่า “ผู้แพ้” อาจหมายถึง “ผู้แพ้แก่วิถีชีวิตการเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา” ปาราชิกเป็นอาบัติขั้นที่ร้ายแรงที่สุด ภิกษุไม่ว่ารูปใด ถ้าหากอาบัติถึงขั้นปาราชิกแล้วจะสิ้นสภาพการเป็นภิกษุทันที แม้ว่าจะยังครองผ้าเหลืองหรือปฏิบัติตนอย่างภิกษุอื่นๆ อยู่ก็ตาม ภิกษุที่รู้ตนเองว่าอาบัติปาราชิกแล้วสามารถลาสิกขาไปใช้ชีวิตอยู่อย่างฆราวาสทั่วไปได้ แต่หากยังคงถือครองผ้าเหลืองหลอกให้ผู้คนกราบไหว้อยู่อีก ก็จะเป็นบาปหนักที่พอกพูนขึ้นเรื่อยๆ ข้อห้ามทั้งหลายจึงถูกบัญญัติขึ้นเป็นพระวินัย ห้ามมิให้ภิกษุทำผิดพระวินัยเรียกว่า “อาบัติ” พระภิกษุที่อาบัติต้องรับโทษหนัก

เบาตามความรุนแรงของอาบัติที่กระทำ พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติขึ้นความผิดที่รุนแรงมากขึ้นตามลำดับ (ปัญญา ใช้บางยาง และคณะ, 2548) ดังนี้ คือ ความผิดขั้นสูงสุด เรียกว่า ปาราชิก ขั้นรองลงมาตามลำดับ คือ สังฆาทิเสส อนิยต นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ แต่ละขั้นมีจำนวนและรายละเอียดต่างกันไป แต่รวมแล้วเป็นข้อห้ามทั้งหมด 227 ข้อ การไม่ทำสิ่งที่ทรงห้ามทั้ง 227 ข้อ ก็คือการรักษาศีล 227 ข้อ ที่พระภิกษุทุกรูปต้องถือปฏิบัติให้เคร่งครัดนั่นเอง

อาบัติ ก็คือ โทษที่เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบทหรือข้อห้ามแห่งภิกษุ เรียกรวมการละเมิดสิกขาบทหรือข้อห้ามนั้นว่า ต้องอาบัติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2538) โดยคำว่า อาบัติ มาจากภาษาบาลีว่า อาปตติ หมายถึง “การทำผิดทางวินัยของพระสงฆ์” พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติวินัยแก่พระภิกษุสงฆ์ไว้เป็นสิกขาบท 150 ข้อ ให้พระภิกษุปฏิบัติเพื่อควบคุมความประพฤติของภิกษุทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อการปฏิบัติธรรม ขจัดอาสวะกิเลสตามที่พระพุทธเจ้าเทศนาไว้ หากภิกษุละเมิดวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ก็เรียกว่า อาบัติ หรือต้องอาบัติ เมื่อวินัยมีจำนวนมากดังนี้ ในบางครั้งพระภิกษุจึงอาจเผลอเผลอกระทำผิดไปโดยเจตนาบ้าง ไม่เจตนาบ้าง จึงได้บัญญัติวิธีแก้ความผิดนั้น คนทำผิดต้องรับโทษตามความผิดเพื่อจะได้อภัยและไม่กระทำผิดอีกต่อไป เมื่อความผิดมีความหนักเบาต่างกัน โทษก็ต้องหนักเบาต่างกันไปด้วย การทำผิดทางวินัยหรืออาบัติของพระภิกษุสงฆ์ ได้กำหนดความผิดจากโทษหนักไปเบา (อิริราช มณีภาค, 2546) คือ 1) อาบัติปาราชิก หรืออาบัติบทหนักสุด เรียกว่า “ต้องอาบัติปาราชิก” โทษที่ได้รับเป็นโทษหนัก คือ การขาดจากความเป็นภิกษุ 2) อาบัติสังฆาทิเสส 3) อาบัติถุลลัจจัย 4) อาบัติปาจิตตีย์ 5) อาบัติทุกกฏ 6) อาบัติทุกกฏ สรุปลง “อาบัติ” มี 7 อย่าง แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) ครุกาบัติ หมายถึง อาบัติหนัก อาบัติที่มีโทษร้ายแรง มี 2 อย่างคือ อาบัติปาราชิก และ อาบัติสังฆาทิเสส 2) สหุกาบัติ หมายถึง อาบัติเบา อาบัติที่ไม่มีโทษร้ายแรงเท่าครุกาบัติ มี 5 อย่าง คือ อาบัติถุลลัจจัย อาบัติปาจิตตีย์ อาบัติปาฏิเทสนียะ อาบัติทุกกฏ และอาบัติทุกกฏ ดังนั้น การปฏิบัติตนเพื่อแก้อาบัตินั้นมีต่างๆ กันไป สุดแต่ความหนักเบาของศีลที่อาบัติ มีตั้งแต่วิธีการประกาศความผิดของตนต่อภิกษุอื่น การอยู่ในบริเวณจำกัดเฉพาะเพื่อสำนึกผิดไปจนถึงการขาดจากความเป็นภิกษุและไม่สามารถกลับมาบวชได้อีก

2) ประเภทของความผิดที่อาบัติปาราชิก

ในพุทธศาสนาอาบัติปาราชิกมี 4 ประการ ได้แก่ การเสพเมถุน การลักทรัพย์ การฆ่ามนุษย์ และการอวดอุตริมนุสสรรม โดยผู้เขียนจะขออธิบายรายละเอียดโดยสังเขปพร้อมเปรียบเทียบกับฐานความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ประเภทของความผิดที่อาบัติปาราชิก

อาบัติปาราชิก ประเภท	ลักษณะ	ความหมาย	ฐานความผิดตามประมวล กฎหมายอาญา
1	การเสพ เมถุน	การร่วมประกอบกิจกรรมทางเพศ ไม่ว่าจะกระทำกับผู้หญิงหรือผู้ชาย หรือกระทำกับสัตว์ก็ตาม ปาราชิกข้อการเสพเมถุน บางทีก็เรียกกันว่า ปฐมปาราชิก แปลว่า “ปาราชิกข้อแรก”	ความผิดฐานข่มขืนกระทำ ชำเราผู้อื่น ม.276

ตารางที่ 1 (ต่อ)

อาบัติ ปาราชิก ประเภท	ลักษณะ	ความหมาย	ฐานความผิดตามประมวล กฎหมายอาญา
2	การลัก ทรัพย์	การนำทรัพย์ของผู้อื่นไปเป็นของตนโดย เจตนา ในเมืองไทยกำหนดว่า การลัก ทรัพย์มีมูลค่าตั้งแต่ 1 บาทขึ้นไป เป็น การผิดหรือเป็นอาบัติชั้นปาราชิก การ เจตนาแอบอ้างความคิดหรือผลงานของ ผู้อื่นมาเป็นของตน หรือการเบียดบังเอา เงินในกองทุนที่มีผู้ศรัทธาถวายเป็นทาน เพื่อใช้ในกิจของสงฆ์ หรือกิจของศาสนา มาใช้ส่วนตัว ก็ถือว่าเป็นอาบัติปาราชิก เช่นกัน	ความผิดฐานลักทรัพย์ ม.334
3	การฆ่า มนุษย์	การเจตนาทำให้มนุษย์ถึงแก่ความตาย ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดๆ ไม่ว่าจะลงมือฆ่าเอง หรือใช้ให้คนอื่นฆ่าให้ก็ตาม ถือเป็น ความผิดปาราชิกข้อที่ 3 ทั้งสิ้น	ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ม.288
4	การอวด อุตริมนุส ธรรม	การพูดอวดผู้อื่นว่าตนได้บรรลุธรรมะ ระดับสูง เช่น บรรลุโสดาบัน บรรลุ อรหันต์ เป็นต้น ไม่ว่าตนจะได้บรรลุธรรม ตามที่ตนได้อวดอ้างไปจริงหรือไม่ก็ตาม	ฐานความฐานฉ้อโกง ม.341

ตามตารางทั้ง 4 ข้อ การอาบัติปาราชิก หากผิดแม้แต่เพียงข้อเดียวก็ถือว่าเป็นภิกษุผู้อาบัติสิ้น
สภาพการเป็นภิกษุแล้ว แม้จะไม่มีใครล่วงรู้หรือจับได้ก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับฐานความผิดตามประมวล
กฎหมายอาญา ทั้ง 4 ข้อ จะเห็นได้ว่า ฐานความผิดที่เปรียบเทียบกับการอวดอุตริมนุสธรรมในพระสงฆ์
ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยตรง แต่อาจมีความผิด หากการอวดอุตริมนุสธรรมนั้นเป็นการสร้างลาภสักการะ
ให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์โดยมิชอบ ก็ย่อมมีความผิดตามกฎหมายฐานฉ้อโกง

3) ลักษณะการอวดอุตริมนุสธรรมและความผิดตามพระธรรมวินัย

การอาบัติขั้นสูงสุดในทางพุทธศาสนา เรียกว่า “ปาราชิก” เป็นความผิดที่ละเมิดข้อห้ามใด
ข้อห้ามหนึ่งในจำนวน 4 ข้อ คือ 1) เสพเมถุน 2) ถือเอาของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้หรือลักขโมยนั่นเอง
3) ฆ่ามนุษย์ให้ตาย 4) อวดอุตริมนุสธรรมในบทความนี้มุ่งศึกษากรณีของปาราชิก 4 คือ “การอวดอุตริ
มนุสธรรม” ซึ่งคำว่าอุตริมนุสธรรมในสิกขาบทนี้ หมายถึงคุณวิเศษที่ภิกษุเจริญกรรมฐานหรือเจริญสมาธิ

จิตจนได้บรรลุคุณธรรมวิเศษ (ปลื้ม โชติขจรญาณกร, 2552) อันได้แก่ ฌาน เช่น ปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ ฌาน (เช่น วิชชา 3 อภิญญา 6) มรรคภาวนา มรรคผล (โสดาปัตติ มรรค โสดาปัตติผล) วิมุตติ ปิตี หรือความยินดีในฌาน เป็นต้น ส่วนลักษณะของการอวด อุตริมนุสสรธรรม เช่น การพูดอวดผู้อื่นว่าตนได้บรรลุธรรมระดับสูง เช่น บรรลุโสดาบัน บรรลุอรหัตต์ เป็นต้น อุตริมนุสสรธรรม (อุตตะหริมะนุสสะทา) หรือ อุตริมนุชยธรรม (อุตตะหริมะนุชยสะยะทา) แปลว่า “ธรรมอันยวดยิ่ง ของมนุษย์ หรือ ธรรมของมนุษย์ผู้ยวดยิ่ง” ได้แก่ คุณวิเศษซึ่งมนุษย์ธรรมดาไม่สามารถมีหรือเป็นได้ มิใช่ วิสัยของมนุษย์ทั่วไป แต่เป็นวิสัยของผู้บรรลุธรรมขั้นสูงแล้ว โดยภิกษุอวดอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งไม่มีในตน ต้องปราศจากเช่นเดียวกัน เช่น ภิกษุประกาศตนว่าได้บรรลุอรหัตต์หรือบรรลุอนาคามี เป็นต้น ต้องอาบัติแล้ว อนึ่ง การอวดคุณวิเศษนี้ เมื่อภิกษุกล่าวอวดอ้างไปแล้ว ผู้อื่นจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม ไม่ถือเป็นสำคัญ เมื่อมีเจตนาที่จะอวด และผู้ฟังได้ฟังรู้เรื่อง ก็ถือว่าต้องอาบัติปราศจากแล้ว แต่ถ้าหากพูดแล้วผู้ฟัง ฟังไม่เข้าใจ หรือไม่ทราบความหมายของคำพูดนั้น ภิกษุนั้นต้องอาบัติถุลลัจจัย และถ้าภิกษุรูปนั้นพูดบอกคุณวิเศษ ซึ่งไม่มีในตนของภิกษุรูปอื่นให้แก่บุคคลอื่น ถ้าเขาเข้าใจคำพูดของภิกษุนั้นว่าหมายถึงภิกษุใด ภิกษุนั้น ก็ต้องอาบัติถุลลัจจัย ถ้าเขาไม่เข้าใจต้องอาบัติทุกกฏโดยภิกษุผู้พูดอวดอุตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีจริงและ ต้องอาบัตินั้น มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) เบื้องต้นเธอรู้ว่าตนเองจักกล่าวเท็จ 2) กำลังกล่าวเท็จอยู่ ก็รู้ว่ากล่าวเท็จ 3) ครั้นกล่าวแล้วก็รู้ว่าตนกล่าวเท็จแล้วซึ่งหากมีพฤติการณ์ครบทั้ง 3 ประการนี้ย่อมเป็นการละเมิดครุอาบัติตามพระธรรมวินัย (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2539) เมื่อเปรียบเทียบกับฐานความผิดตาม ประมวลกฎหมายอาญา แม้จะไม่มีข้อกำหนดเรื่องการอวดอุตริมนุสสรธรรมเอาไว้โดยตรง แต่การกระทำ ดังกล่าวอาจนำไปสู่ฐานความผิดที่มีองค์ประกอบครบถ้วนฐานฉ้อโกง ตามประมวลกฎหมายอาญา ม.341 นั้นเอง

4) สาเหตุปัญหาการอวดอุตริมนุสสรธรรมสู่การบัญญัติเป็นความผิดและโทษ

ตามหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกกรณีการอวดอุตริมนุสสรธรรมที่พระบรมศาสดาสัมมา สัมมาพุทธเจ้า ได้บัญญัติไว้ในพระไตรปิฎก (ฉบับหลวง) เล่มที่ 1 พระวินัยปิฎก เล่มที่ 1 มหาวิภังค์ ภาค 1 จตุตถปาราชิกสิกขาบท ได้บันทึกกล่าวถึงกรณีต้นพุทธบัญญัติไม่ให้ภิกษุอวดอุตริมนุสสรธรรม (พระ ธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, 2549) คือ คุณวิเศษหรือการบรรลุธรรมอย่างสูงที่เกินปกติของมนุษย์สามัญ เช่น สมาธิ ฌาน สมาบัติ มรรคผล ถ้าอวดโดยที่ตนไม่มีคุณวิเศษนั้นจริง คือ หลอกเขาย่อมต้องอาบัติปราศจาก จากความเป็นภิกษุ ถึงแม้ว่าจะได้บรรลุคุณวิเศษนั้นจริง ถ้าพูดอวดหรือบอกเล่าแก่ชาวบ้าน หรือผู้อื่น ใดที่มีใช้ภิกษุหรือภิกษุณี ก็ไม่พ้นเป็นความผิดเพียงแต่เบาลงมา เป็นอาบัติปาจิตติ ต้นเหตุที่จะให้มีพุทธ บัญญัตินี้เกิดจากในคราวพุทธภิกษุ ภิกษุพวกนี้คิดหาอุบายให้พวกตนมีอาหารฉันโดยไม่ลำบาก กล่าว สรรเสริญกันให้ชาวบ้านฟังทั้งจริงและไม่จริงบ้าง ชาวบ้านเลื่อมใสพากันบำรุงเลี้ยงภิกษุกลุ่มนั้น พระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นห้าม ตีเทียบว่าไม่สมควรอวดอ้าง คุณความดีพิเศษกัน เพราะเห็นแก่ท้องและสำหรับผู้ที่อวดอ้างโดยไม่เป็นจริง ทรงตีเทียบอย่างรุนแรงว่าเป็นมหาโจรที่เลวร้ายที่สุดในโลก เพราะบริโภคาอาหารของชาวบ้านชาวเมืองโดยฐานบริโภค พุทธบัญญัติอีกข้อหนึ่ง ในจำพวก “ห้าม อวดอุตริมนุสสรธรรม” คือ สิกขาบทที่มีให้ภิกษุแสดงอิทธิปาฏิหาริย์แก่ชาวบ้าน ภิกษุใดแสดงภิกษุนั้นมี ความผิด ต้องอาบัติทุกกฏต้นเหตุเกิดจากเศรษฐีท่านเอาบาตรไม้จันทร์แหว่นไว้ที่ปลายไม้ไผ่ แล้วประกาศทำ

พิสูจน์ว่า ใครเป็นพระอรหันต์ มีฤทธิ์จริงก็ขอถวายบาตรนั้นแต่ให้เหาะไปเอาลงมาพระปิลินโทลภารัทวาจะ ได้ยินคำทำนองการจะรักษาเกียรติของพระศาสนา จึงเหาะขึ้นไปเอาบาตรลงมาพระพุทธเจ้าทรงทราบจึง ทรงบัญญัติสิกขาบทห้าม โดยตำหนิว่า ไม่สมควรแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ซึ่งเป็นธรรม ถ้าสามเณรมุขย์ เพราะเห็น แก่บาตร ที่มีค่าต่ำ ทรงเปรียบเทียบทำเช่นนั้นว่าเป็นเหมือนสตรี ที่เผยอวัยระพิงสงวนให้เขาดูเพราะเห็นแก่ เงินทองของต่ำทรามเพื่อเป็นการห้ามปรามเหล่าภิกษุที่เห็นแก่ลาภสักการะและเป็นการปกป้องพระธรรม วินัย พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติห้ามไม่ให้มีการอวดอูริมุขธรรม อันจะนำมาซึ่งความเสื่อมของพุทธ ศาสนานั้นเอง

สำหรับประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพระพุทธศาสนานับว่ามีความสำคัญต่อการ ดำรงชีวิตของคนในสังคมซึ่งในอดีตก่อนที่มีพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ คนไทยได้ยอมรับศรัทธาความเชื่อเรื่องผี สางเทวดา จึงมีการสักการะและบูชาตลอด เมื่อพุทธศาสนาได้แผ่เข้ามายังดินแดนที่เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” คนไทยก็เริ่มหันมายอมรับนับถือพุทธศาสนามากขึ้น เนื่องจากพระธรรมคำสอนของพุทธศาสนาสอนให้ คนรู้จักคิดด้วยเหตุและผล เมื่อเห็นผลจริงแล้วจึงเชื่อและปฏิบัติตามนั้นนับแต่ประเทศไทยมีกรุงสุโขทัย เป็นราชธานี ก็มีหลักฐานปรากฏชัดเจนว่าพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก ดังจะเห็นข้อความในศิลาจารึกของ พ่อขุนรามคำแหง ซึ่งปรากฏว่าพระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก โดยเฉพาะในสมัย พระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาสิทธิ) พุทธศาสนาได้เจริญถึงขีดสูงสุด และพระองค์ได้ทรงผนวชและศึกษา พระไตรปิฎกแตกฉานและทรงพระราชนิพนธ์เตฏมิกถา หรือปัจจุบันเรียกว่า “ไตรภูมิพระร่วง” จนล่วงมาถึง สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงแม้บ้านเมืองจะระส่ำระสายมีการทำลายศาสนสถานจากการสู้รบจากพม่า พุทธศาสนาก็เป็นที่พึ่งทางจิตใจของคนไทย ซึ่งในสมัยธนบุรี ก็ได้มีการทำนุบำรุงหรือบูรณะให้สมบูรณ์หลังจากที่ถูกข้าศึก ทำลายศาสนสถาน กระทั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศาสนาก็ได้เจริญรุ่งเรืองอย่างมากเพราะ พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ ทรงมีพระราชศรัทธาเป็นอย่างมาก จึงทำให้พุทธศาสนามีความใกล้ชิดกับวิถี ชีวิตของคนไทยมาโดยตลอดจึงกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของชาติไทยมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ตลอดมา ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็นบุคคลที่สังคมคาดหวังไว้สูงเพราะถือว่าพระภิกษุสงฆ์ คือ ผู้ที่ถือเพศสมณะ เป็นบุคคลที่มีภาวะเหนือกว่าบุคคลทั่วไปว่าจะต้องมีการอบแห่งความประพฤติ โดยเคร่งครัดอันเป็นสิ่งที่ทำ ได้ยากสำหรับปุถุชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีความประพฤติทางกายและวาจา ให้ถูกต้องตามพระวินัย หากพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติตนย่อหย่อนหรือละเลยเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยแล้ว การบวชย่อมไม่มี ประโยชน์อันใดต่อสังคม เพราะปราศจากอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา (อดุลย์ นุแปงถา, 2552) เมื่อ พุทธศาสนิกชนคาดหวังในตัวพระภิกษุสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่และปกป้องพุทธศาสนา แต่จากสภาพสังคม เปลี่ยนแปลงไป มีคนบางกลุ่มที่อาศัยศาสนาเป็นเครื่องมือในการหาประโยชน์ส่วนตัว นำความเสื่อมโทรม มายังพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการอวดอ้างคุณวิเศษเพื่อลาภสักการะ จริงอยู่ที่ว่าพระสงฆ์นั้น ถูกคุมคลุม โดยพระธรรมวินัย หากมีพระสงฆ์กระทำความผิด หรือละเมิดพระธรรมวินัยพระสงฆ์ก็ย่อม ได้รับโทษตามพระธรรมวินัย หรือเท่ากับว่ากฎหมายมอบอำนาจ ให้สงฆ์ปกครองสงฆ์ด้วยตนเอง เมื่อเกิด กรณีพระสงฆ์กระทำความผิด ก็มักจะมีปัญหาต่อการดำเนินคดีและลงโทษ แทนที่กฎหมายจะมุ่งคุ้มครอง พุทธศาสนา กลับกลายเป็นว่ากฎหมายไปคุ้มครองผู้กระทำความผิด หลายครั้งที่มีคำพูดว่า บ้านเมือง ไม่ควรยุ่งเรื่องของพระ ควรให้พระจัดการกันเอง ซึ่งในบทความนี้เห็นว่า เรื่องของภิกษุสงฆ์คือเรื่องของ

พุทธศาสนา การที่ผู้ซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้เผยแผ่และปฏิบัติตามคำสอนของพระศาสดาเป็นผู้กระทำความผิดเสียเอง นั้นก็ย่อมหมายถึงบุคคลที่บวชเข้ามาไม่มีเจตนาที่จะเผยแผ่และปกป้องพุทธศาสนา จึงมีแนวคิดที่จะให้ ภิกษุสงฆ์ที่ละเมิดพระธรรมวินัย นอกจากจะรับผิดตามพระธรรมวินัยแล้วสมควรจะต้องรับผิดตาม กฎหมายบ้านเมืองด้วย ดังจะเห็นว่ามีการบัญญัติความผิดตามและมีโทษตามกฎหมายนับตั้งแต่สมัยรัชกาล ที่ 1 ที่ได้มีการกำหนดหลักการไว้ในกฎหมายตราสามดวง ภายหลังมีการยกเลิกตามยุคสมัยแต่ปัญหา ดังกล่าวก็ ยังเกิดมาจนถึงปัจจุบัน

3.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องในอดีต-ปัจจุบัน

1) การกำหนดความรับผิดทางอาญาของพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิก กรณีอวดอุตริมนุสสรรม

ในอดีต

การกำหนดความรับผิดต่อพระภิกษุสงฆ์ จะถูกกำหนดไว้ในพระธรรมวินัย เมื่อมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับพระธรรมวินัยที่ว่าด้วยการต้องอาบัติของพระสงฆ์ โดยเฉพาะบทลงโทษที่หนัก ซึ่งสูงสุดของโทษบทหนักของพระธรรมวินัยคือ “ปาราชิก” นั่นก็หมายความว่าบุคคลนั้นต้องขาดจากความเป็นพระและ ไม่สามารถกลับมาบวชได้อีก (แสง อุดมศรี, 2543) ส่วนการลงโทษพระสงฆ์ตามกฎหมายอื่น นอกจากพระธรรมวินัยในสมัยพุทธกาลไม่มีหลักฐานใดปรากฏว่ามีการบัญญัติโทษทางอาญาของพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกเอาไว้ ย่อมเป็นข้อสันนิษฐานได้ว่าในสมัยก่อนโทษทางวินัยจะแยกออกจากโทษทางกฎหมายบ้านเมือง จึงทำให้การลงโทษพระสงฆ์เป็นเพียงการพิจารณากรณีลงโทษเป็นการภายในระบบการปกครองของหมู่สงฆ์ ดังนั้น การลงโทษทางโลกหรือตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองในกรณีที่มีการอวดอุตริมนุสสรรม จึงไม่ปรากฏในประวัติศาสตร์ในยุคของพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า

2) การกำหนดความรับผิดและการบังคับใช้กฎหมายต่อพระสงฆ์ในประเทศไทย

ตามหลักฐานที่ปรากฏในสมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ได้มีหลักฐานหลายอย่างเกี่ยวกับการยอมรับพุทธศาสนาว่ามีความเกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงองค์พระมหากษัตริย์ทุกๆ พระองค์ โดยคนในสังคมก็ยังยอมรับว่าพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางสังคมเสมอมา ถือเสมอว่าผู้ที่เข้ามาบวชได้บวรพุทธศาสนาแล้วแล้วแต่เป็นผู้ที่บวรนาตัวเอง เพื่อเผยแผ่และปกป้องพุทธศาสนาประกอบกับจะต้องปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด จึงทำให้พระสงฆ์เป็นที่คาดหวังอย่างสูงของพุทธศาสนิกชน ในสมัยรัชกาลที่ 1 คือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ตรากฎหมายเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณรประพฤติปฏิบัติตนเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ให้พระราชกณะเจ้าอธิการและเจ้าหน้าที่สังฆการีกำกับดูแลและลงโทษผู้ที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัยตามสมควรแก่โทษหนักเบา กฎหมายฉบับนี้เรียกว่า “กฎพระสงฆ์” ได้ตราขึ้น ในระหว่างพุทธศักราช 2325 ถึง 2344 รวม 10 ฉบับ ดังที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นับเป็นกฎหมายคณะสงฆ์ชุดแรกที่ปรากฏหลักฐานอยู่ถึงปัจจุบัน กฎพระสงฆ์ที่ตราขึ้นมามีอยู่ 10 ฉบับนี้มีเนื้อหาสาระของแต่ละฉบับจะประกอบด้วยข้อความที่ทรงปรารภถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละเรื่องว่าผิดพระธรรมวินัยข้อใด ทำให้พระศาสนาเสื่อมเสียอย่างไรแล้วทรงมีพระบรมราชโองการห้ามมิให้ทำเช่นนั้นอีกต่อไป พร้อมทั้งกำหนดโทษทางกฎหมายบ้านเมืองเพิ่มจากโทษทางพระธรรมวินัย

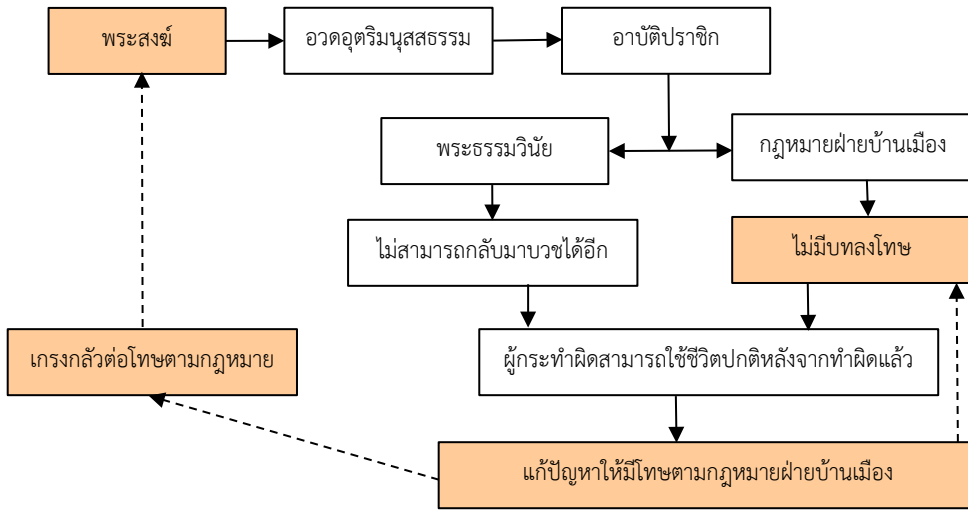
อีกส่วนหนึ่ง ตัวอย่างสาระสำคัญของกฎพระสงฆ์แต่ละฉบับซึ่งมีความเกี่ยวพันกับการบัญญัติโทษทางอาญาต่อพระสงฆ์ ได้แก่ กฎพระสงฆ์ฉบับที่ 5 (กฎหมายตราสามดวง, 2506) มีความว่า “กฎให้ไว้แก่สังฆการีธรรมการ สมเด็จพระบรมนารถพิตร ฯ...มีพระราชโองการ ฯ สั่งว่า...แต่นี้สืบไปเมื่อหน้า ถ้าภิกษุองค์ใดต้องจตุปาราชิกทั้งสี่ แต่อันใดอันหนึ่งปาราชิกแล้ว ให้มาบอกแก่สงฆ์ จงแจ้งแต่ในอุโบสถเดียนั้น อย่าให้ปกปิดโทษจตุปาราชิกไว้ ปฏิญาณตัวเป็นสงฆ์สมณะ เข้ากระทำสังฆกรรม อุปสมบทกรรมด้วยคณะสงฆ์ให้เป็นมณฑลในสังฆกรรมทั้งปวง... ให้ศาสนาเศร้าหมอง ถ้ามีผู้โจทก์ว่ากล่าวพิจารณาเป็นสังข์ จะเอาตัวเป็นโทษถึงสิ้นชีวิต แล้วให้รับราชบาทขับเสียดิโยมจหนัก อย่าให้เป็นเยี่ยงอย่างสืบไป กฎให้ไว้ ณ วันอาทิตย์ เดือนแปด ขึ้นสิบห้าค่ำ จุลศักราชพันร้อยยี่สิบห้า (พ.ศ. 2326) ปีเถาะ เบญจศก”

จากบทบัญญัติ ดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า กฎหมายในสมัยนั้นไม่ได้แยกความผิดและโทษทางพระวินัยและโทษทางกฎหมายบ้านเมืองออกจากกัน ถึงแม้จะมีรูปแบบการปกครองสงฆ์ในสมัยนั้นก็ตาม แต่เจตนารมณ์ที่แท้จริงคือต้องการที่จะเข้ามาควบคุมและปกป้องพุทธศาสนา ซึ่งการใช้โทษทางวินัยแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติที่ทำให้พุทธศาสนาเศร้าหมองก็เป็นเพียงการให้ขาดจากความเป็นพระสงฆ์และห้ามกลับมาบวชใหม่อีก แต่ความผิดฐานทำให้พุทธศาสนาเศร้าหมองและเสื่อมศรัทธานั้นเป็นสิ่งที่คนในสังคมไทยวิพากษ์วิจารณ์และเห็นควรให้มีการลงโทษทางอาญาแก่ผู้ปฏิบัตินอกกรีต ซึ่งหากพระสงฆ์รูปใดกระทำความผิดดังกล่าวจะต้องได้รับโทษตามกฎหมายบ้านเมืองด้วยโดยเฉพาะ 1 ใน 4 แห่งการปาราชิกนั้นคือการอวดอุตริมนุสธรรม

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ หลักฐาน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคดีที่เกิดขึ้นในกรณีการอวดคุณวิเศษหรืออวดอุตริมนุสธรรม ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำมาวิเคราะห์ ด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) จากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน (Data Triangulation) เพื่อให้มั่นใจว่าเมื่อเก็บข้อมูลต่างเวลา ต่างสถานที่ และผู้ให้ข้อมูลต่างคนจะยังได้ข้อมูลเหมือนเดิม และผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ แหล่งข้อมูลมีดังนี้ แหล่งข้อมูลจากเอกสารลำดับต้น ได้แก่ พระไตรปิฎกในส่วนของพระวินัย ในหมวดของมหาวิภัง, ภิกษุณีวิภัง (ข้อห้ามหลักใหญ่) กฎหมายต่างๆ ได้แก่ กฎหมายตราสามดวง ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ตลอดจนระเบียบของมหาเถรสมาคม แหล่งข้อมูลจากเอกสารลำดับรอง ได้แก่ เอกสารงานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้อง และแหล่งข้อมูลจากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีที่เกิดขึ้นในกรณีการอวดคุณวิเศษหรืออวดอุตริมนุสธรรม จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาทำการวิเคราะห์สังเคราะห์และสรุปผลด้วยวิธีเชิงพรรณนา เพื่อหาแนวทางในการกำหนดโทษต่อพระสงฆ์ที่กระทำความผิดดังกล่าวต่อไป

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

5. ผลการวิจัย

5.1 การกำหนดความรับผิดทางอาญาของพระสงฆ์ที่อาบัติปราชิกกรณีอวดอุตริมนุสสรธรรมในปัจจุบัน

1) การกำหนดความรับผิดตามกฎหมายทั่วไป

กฎหมายแม่บท คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ให้ความสำคัญกับการให้สิทธิและเสรีภาพทางศาสนา ในการที่บุคคลในสังคมจะยึดถือในหลักคำสอน ในศาสนา นิกายของศาสนา และลัทธินิยมในทางศาสนา (มาตรา 27) ทั้งนี้โดยไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนจึงหมายความว่า พุทธศาสนาย่อมได้รับการปกป้องคุ้มครองในศาสนบัญญัติ ที่มุ่งให้พุทธศาสนิกชนทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม ดังนั้น ศาสนบัญญัติดังกล่าวคือพระธรรมวินัย ที่ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธามีหน้าที่จะต้องปกป้องทำนุบำรุงศาสนา รวมถึงพระธรรมคำสอน อีกทั้งการปกป้องคุ้มครองพุทธศาสนายังเป็นหน้าที่ของประชาชนคนไทยที่จะให้การปกป้องคุ้มครองหรือพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งพุทธศาสนา (มาตรา 50)

ดังนั้น การที่พระสงฆ์เข้ามาบวชในพุทธศาสนาก็น่าจะมีหน้าที่พิทักษ์รักษาหรือปกป้องศาสนาและปฏิบัติตามศาสนบัญญัติอย่างเคร่งครัด หากพระสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่พระธรรมคำสอน ประกอบกับเป็นบุคคลตัวอย่างเกี่ยวกับศีลธรรมอันดี หากเป็นผู้กระทำความผิดละเมิดศาสนบัญญัติหรือพระวินัยเสียเอง จึงเท่ากับว่าจงใจละเมิดพระธรรมวินัย โดยเฉพาะบทอาบัติปราชิก เป็นการลบหลู่หรือเหยียดหยาม พุทธศาสนาด้วยหรือไม่ ซึ่งหากมีการตีความเช่นนั้นก็ต้องมาพิจารณากฎหมายในลำดับรองลงมา คือ พระราชบัญญัติหรือประมวลกฎหมาย เช่น ประมวลกฎหมายอาญา หมดว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับศาสนา ว่าการกระทำดังกล่าวจะอยู่ในขอบเขตของกฎหมายอาญาหรือไม่ จึงเป็นเรื่องที่จะต้อง

พิจารณาระหว่างข้อเท็จจริงกับบทบัญญัติของกฎหมาย ส่วนบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา ก็ไม่มีบทบัญญัติที่เป็นการกำหนดความผิดและโทษทางอาญาของพระสงฆ์เกี่ยวกับอาบัติปาราชิก แต่บทบัญญัติทั้งหลายที่เกี่ยวกับศาสนานั้นจะเน้นย้ำไปทางการปกป้องและคุ้มครองพุทธศาสนาในภาพรวมเพื่อไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียและถูกเหยียดหยาม โดยตามประมวลกฎหมายอาญาได้ให้ความคุ้มครองแก่สถาบันศาสนาไว้ 3 ประการ ดังที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอาญา ดังนี้ คือ 1) การกระทำแก่วัตถุหรือสถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนาอันเป็นการเหยียดหยามศาสนา 2) การก่อให้เกิดความวุ่นวายในที่ประชุมศาสนิกชน และ 3) การแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายในศาสนาโดยมิชอบโดยการคุ้มครองศาสนาทั้ง 3 ประการนี้ไม่รวมถึงการกล่าววาจาถูก ดูหมิ่น หรือ วิพากษ์วิจารณ์ศาสนาใด ไปในทางเสียหายเพราะไม่ได้เป็นการกระทำโดยตรงต่อวัตถุหรือสถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนา (วิสาร พันธนะ, 2538) เมื่อพิจารณาต่อบทกฎหมายกับพฤติกรรมการอวดอุตริมนุสธรรม ก็ไม่สามารถที่จะตีความอย่างชัดเจนว่าเป็นการดูหมิ่นหรือเหยียดหยามศาสนาอย่างไร ดังนั้น ในทางปฏิบัติจึงไม่มีกฎหมายในฝ่ายบ้านเมืองนำไปปรับใช้กับกรณีที่เกิดขึ้นกับพระสงฆ์ที่ประพฤติดังได้

2) การกำหนดความรับผิดตามกฎหมายเฉพาะ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ได้บัญญัติหลักการเพื่อรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา โดยกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ออกกฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติ หรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้ (โชติ ทองประยูร, 2535) และจะมอบให้พระภิกษุรูปใด หรือคณะกรรมการ หรือ คณะอนุกรรมการ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ก็ได้ ดังบทบัญญัติที่ได้กำหนดถึงอำนาจของมหาเถรสมาคม ในมาตรา 15 จัตวา กำหนดว่า เพื่อรักษาพระธรรมวินัย และเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมจะตรากฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครองสำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤติดังกล่าวให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ก็ได้ นั่นก็ย่อมหมายความว่า การกระทำใดที่ภิกษุสงฆ์ได้กระทำให้ลงโทษและเป็นการละเมิดพระธรรมวินัย กฎหมายได้กำหนดให้อำนาจของมหาเถรสมาคมในการลงโทษทางวินัยสำหรับภิกษุสงฆ์ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง

ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ได้กำหนดถึงหลักการที่ชัดเจน เพื่อส่งเสริมให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและเพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ (พระราชรัตนกวี, 2523) จึงมีการกำหนดหลักกฎหมายเพื่อนิคหกรรม (แปลว่า การดำหนิการลงโทษ) และการสละสมณเพศ ไว้ในมาตรา 24 ว่า “พระภิกษุจะต้องรับนิคหกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิคหกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิคหกรรมตามพระธรรมวินัย” จากบทบัญญัตินี้ขอขยายความเพื่อเข้าใจยิ่งขึ้น คือการที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้นก็เพื่อวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ ภิกษุจะรับโทษ (นิคหกรรม) ได้ก็ต่อเมื่อมีการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และจะต้องพิจารณาต่อไปว่า โทษที่จะลงแก่พระสงฆ์ จะต้องเป็นโทษที่กำหนดไว้ในพระธรรมวินัยเท่านั้น หมายความว่า การจะลงโทษพระสงฆ์ นอกเหนือจากพระธรรมวินัยไม่อาจกระทำได้ ปัญหาตามมาก็คือ เมื่อพระภิกษุกระทำความผิดตามพระธรรมวินัยแล้ว แต่ผลกระทบบทหรือปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับทางโลกด้วย แต่ไม่มีกฎหมายบ้านเมืองฉบับใดกำหนดให้ความผิดของพระสงฆ์กรณีอาบัติปาราชิก ต้องรับโทษตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองนอกจาก

พระธรรมวินัย มีเพียงประมวลกฎหมายอาญาในความผิดเกี่ยวกับการเหยียดหยามศาสนาเท่านั้น แต่ก็ไม่ตรงเสียทีเดียวและปัญหาดังกล่าวจึงยังไม่มีกำหนดตัวบทกฎหมายให้ลงโทษทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกกรณีอวดอุตริมนุสสรรม จึงต้องหาแนวทางในการกำหนดโทษทางอาญาที่จะลงแก่พระสงฆ์ที่ประพฤติดังต่อไปนี้

5.2 กระบวนการยุติธรรมและการลงโทษพระสงฆ์

1) กระบวนการยุติธรรมและการลงโทษพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย

มาตรการในการลงโทษพระภิกษุสงฆ์ผู้กระทำความผิด ผู้ปฏิบัติไม่สมควรแก่สมณภาวะ (อริราช มณีภาค 2546) มี 2 ประการ คือ

1.1) การลงโทษปรับอาบัติ ตามที่กำหนดไว้ในความผิดแต่ละกรณีตามสิกขาบทที่บัญญัติในพระปาติโมกข์ เป็นการกำหนดบทลงโทษตามสิกขาบทที่มาในปาติโมกข์ คือว่าด้วยการลงโทษตามประเภทของการอาบัติ

1.2) การลงโทษโดยมาตรการที่สงฆ์กำหนดไว้ โดยการลงโทษตามที่พระสงฆ์กำหนดไว้เรียกว่าการลงโทษนิคหกรรม โดยการลงโทษนิคหกรรมถือว่าการลงโทษครั้งที่ 2 หลังจากที่มีการปรับอาบัติภิกษุผู้ฝ่าฝืนละเมิดสิกขาบทที่มาในปาติโมกข์หรือกฏข้อห้ามอื่นใดตามสมควรแก่กรณี โดยนิคหกรรมดังกล่าว แบ่งออกเป็น 5 ประการ กล่าวคือ 1) ตัชชะนียกรรม คือกรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรชู้(ส่วนมากเป็นโทษลงแก่ภิกษุผู้มีความบาดหมาง การทะเลาะวิวาท การก่อเรื่องอื้อฉาว) 2) นิยสกรรม คือ การลงโทษโดยการถอดยศของพระสงฆ์ 3) ปัพพาชนียกรรม คือ การลงโทษโดยการขับไล่ 4) ปฎิสารณียกรรม คือ การลงโทษโดยการให้ตริกตรองสำนึก และ 5) อุกเขปนียกรรม คือ การลงโทษโดยยกออกจากหมู่

2) กระบวนการยุติธรรมและการลงโทษพระสงฆ์ตามกฎหมายหมายบ้านเมือง

กระบวนการยุติธรรมกับการลงโทษพระสงฆ์เริ่มชัดเจนตั้งแต่สมัยกฎหมายตราสามดวง จนถึงสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 จึงมีการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ได้ทรงดำเนินการเริ่มจัดทำประมวลกฎหมายอาญาเป็นฉบับแรก และประมวลกฎหมายอื่นที่สำคัญตามลำดับ ซึ่งการจัดทำประมวลกฎหมายฉบับต่างได้มีแนวความคิดสำนักกฎหมายทางตะวันตก ต่อมาในรัชสมัยของพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้มีการตราพระราชบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความมาบังคับใช้โดยเฉพาะกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดวิธีการอย่างเป็นทางการเป็นขั้นตอนเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดกฎหมายบ้านเมืองมาลงโทษ ดังนั้นการที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษจึงมีหลักสำคัญว่า โทษนั้นจะต้องบัญญัติเป็นความผิดด้วย การตีความกฎหมาย การปรับข้อเท็จจริงกับหลักกฎหมายจึงถูกนำมาใช้ในการพิจารณาคดี เพื่อให้เกิดความยุติธรรม

การกระทำของพระสงฆ์ที่อวดอุตริมนุสสรรมและประพฤติดินให้ศาสนาเสื่อมเสียนั้นตามพระธรรมวินัยนั้นถือว่าเป็นความผิดที่มีโทษอาบัติหนักคือการปาราชิก ซึ่งพระสงฆ์นั้นจะต้องลาสิกขาบทและไม่สามารถกลับมาบวชได้อีก เมื่อมีการยกเลิกกฏพระสงฆ์ฉบับที่ 5 เนื่องจากมีการบัญญัติประมวลกฎหมายอาญาออกมาบังคับใช้และไม่ได้นำหลักเกณฑ์ฐานความผิดอาบัติปาราชิกมากำหนดไว้โดยในประมวลกฎหมายอาญากำหนดเพียงความผิดฐานดูหมิ่นศาสนาที่กระทำต่อวัตถุหรือสถานที่เคารพ การก่อความวุ่นวาย หรือการแต่งกายเรียนแบบ ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา ม. 206-208

(ทวิเกียรติ มินะกนิษฐ, 2549) ประกอบกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ก็ไม่ได้บัญญัติฐานความผิดเกี่ยวกับการอวดอุตริมนุสธรรมเอาไว้เป็นความผิด ความผิดเกี่ยวกับการอวดอุตริมนุสธรรมของพระสงฆ์ จึงไม่ได้อยู่ในขอบข่ายที่จะต้องดำเนินคดีกับพระสงฆ์ที่ปฏิบัตินอกกริต ดังนั้นการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความปัจจุบันจึงยังไม่มีอำนาจในการนำตัวผู้กระทำความมาลงโทษได้

5.3 การวิเคราะห์การกำหนดความรับผิดทางอาญาของพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกกรณีอวดอุตริมนุสธรรม

1) ความรับผิดทางอาญาของพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกกรณีอวดอุตริมนุสธรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

พระธรรมวินัยถือว่าเป็นกฎเกณฑ์หลักที่เป็นแม่บทแห่งข้อปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ และมีการกำหนดโทษเอาไว้ตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล หากพระภิกษุสงฆ์ละเมิดพระธรรมวินัย ในความผิดบทยใด ก็ต้องได้รับโทษ ดังนั้น ความผิดตามพระธรรมวินัยนั้น จะถูกบังคับใช้โดยกลไกตามพระธรรมวินัยในระหว่างหมู่สงฆ์กันเอง แต่ความผิดที่กำหนดไว้ในพระธรรมวินัยนั้นไม่เกิดขึ้นในคราวเดียว คือมีเหตุการณ์ที่พระภิกษุสงฆ์ได้กระทำการไปเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม เช่น กรณีการอวดอุตริมนุสธรรมเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นก็จะนำความมารายทูลแก่องค์พระศาสดา เมื่อพระศาสดาวินิจฉัยแล้วว่าการกระทำดังกล่าวถือว่าเป็นความผิด จึงได้มีการบัญญัติเพิ่มเติมในความผิดดังกล่าวเข้าไปในพระธรรมวินัย และให้ถือว่าผู้ที่เป็นต้นเหตุแห่งการบัญญัติพระธรรมวินัยไม่มีความผิดและไม่มีโทษ หากเปรียบหลักกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองก็ คือไม่มีกำหนดว่าเป็นความผิดและไม่มีโทษ แต่หากเป็นการกระทำหลังจากที่มีการบัญญัติไว้ในพระธรรมวินัยแล้ว พระสงฆ์ผู้อวดอุตริมนุสธรรมต้องมีความผิดและต้องได้รับโทษ คือต้องอาบัติปาราชิก โดยให้สึกขาบหและไม่สามารถกลับมาบวชได้อีก

สำหรับประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกรัชกาลที่ 1 ได้มีการชำระกฎหมายเก่าเพื่อรวบรวมหลักกฎหมายเพื่อบังคับใช้ในเรื่องต่างๆ ที่เรียกว่า “กฎหมายตราสามดวง” โดยเนื้อหาสาระสำคัญของกฎหมายตราสามดวงนั้น ได้กำหนดกฎหมายพระสงฆ์เอาไว้ให้เป็นความผิดตามกฎหมายบ้านเมือง (คหาวรรตน์ เสงตระกูล, 2550) แสดงว่าในยุคนั้น พระสงฆ์ที่ประพฤติไม่ควรถือการอวดอุตริมนุสธรรมหรืออวดอ้างคุณวิเศษย่อมมีผลคือ อาบัติปาราชิก นอกจากจะถูกลงโทษตามพระธรรมวินัยโดยหมู่สงฆ์ด้วยกันแล้ว ในบริบทของกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง (ฝ่ายอาณาจักร) พระสงฆ์ที่กระทำความผิดนี้จะต้องได้รับโทษตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองด้วย เนื่องจากเจตนารมณ์ของกฎหมายตราสามดวง เห็นว่า ความผิดการอวดคุณวิเศษที่ไม่มีอยู่ในตนนี้เป็นการประพฤติดนของพระสงฆ์ในฐานะตัวแทนของพุทธศาสนาที่มีหน้าที่จะต้องเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระศาสดา ขณะเดียวกันพระสงฆ์ก็มีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีงาม พุทธศาสนิกชนจึงมองว่าพระสงฆ์คือผู้ที่จะต้องถูกเคารพสักการะ แต่เมื่อพระสงฆ์กลับเป็นผู้กระทำความผิดเสียเอง ย่อมนำมาซึ่งความเศร้าหมองของพุทธศาสนา ประกอบกับองค์พระมหากษัตริย์ในยุคนั้นเป็นพุทธมามกะ ที่มีหน้าที่จรรโลงพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป ดังนั้น การกำหนดความผิดการอวดอุตริมนุสธรรมของพระสงฆ์ที่จงใจละเมิดพระธรรมวินัย กฎหมายตราสามดวงจึงให้ถือว่าการประพฤติดนเช่นนี้เป็นความผิดตามกฎหมายบ้านเมืองด้วย ซึ่งต่อมามีการยกเลิกกฎหมายตราสามดวง

และมีการตราประมวลกฎหมายลักษณะอาญาเข้ามาแทนและได้ยกเลิกบทบัญญัติอันเกี่ยวกับกฎหมายพระสงฆ์ เนื้อหาที่เกี่ยวกับการลงโทษพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกกรณีอวดอุตริมนุสธรรมก็ถูกยกเลิกไปด้วย ปัจจุบันไม่มีกฎหมายฉบับใดที่กำหนดความผิดเกี่ยวกับการประพฤติกอวตอุตริมนุสธรรมเป็นความผิดและโทษตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง หากจะพิจารณาจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการปกครองสงฆ์ บทบัญญัติของกฎหมายก็เป็นเพียงการกำหนดให้อำนาจมหาเถรสมาคมในการลงโทษพระสงฆ์ที่ประพฤติพระธรรมวินัย ซึ่งมีโทษสูงสุดก็เพียงการปาราชิก คือขาดจากความเป็นพระและไม่สามารถกลับมาบวชใหม่ได้อีก ปัญหาคือ พระสงฆ์ที่ปาราชิก ขาดจากความเป็นพระสงฆ์ (ให้ลาสิกขา) แล้วกลับไปใช้ชีวิตอย่างปกติสุข ใช้ทรัพย์สินและปัจจัยของตนที่สะสมในระหว่างครองเพศพรพชิต แต่ความผิดทั้งหลายที่ได้สร้างขึ้นจากการอวดคุณวิเศษเพื่อลบล้างการและหาประโยชน์จากผู้เลื่อมใสศรัทธา และเกิดความเสียหายต่อพระพุทธศาสนาอย่างมาก ส่วนประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบันก็มีบทบัญญัติเพียงแต่ความรับผิดทางอาญาเกี่ยวกับศาสนฐานความผิดคือ การลบหลู่คูหามัน เหยียดหยามพุทธศาสนา เท่านั้น จะเห็นได้ว่าหลังจากที่มีการแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายโดยการยกเลิกกฎหมายของพระสงฆ์ภายใต้กฎหมายตราสามดวง การกระทำความผิดในเหตุ4แห่งปาราชิกก็ถูกยกเลิกไปด้วย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการแก้ไขกฎหมายเข้ามาควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองพุทธศาสนา โดยการกำหนดโทษที่จะลงอาญาแก่พระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

2) ความเหมาะสมในการกำหนดความรับผิดทางอาญาของพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกกรณีอวดอุตริมนุสธรรม

การอวดอุตริมนุสธรรมถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นความผิดหนักหรือครุอาบัติ การที่พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าบัญญัติการอวดอ้างคุณวิเศษเอาไว้ให้เป็นความผิดหนักย่อมมีเหตุผลสำคัญ และได้เล็งเห็นแล้วว่าหากกำหนดไว้ให้เป็นความผิดธรรมดา ความเสื่อมเสียที่เกิดจากการอวดอ้างคุณวิเศษเพื่อการได้มาซึ่งลาภสักการะและอาจทำให้พุทธศาสนากลายเป็นที่อาศัยหนทางแห่งการหาประโยชน์และขาดความเลื่อมใสศรัทธาแก่ภิกษุสงฆ์ทั่วไปมากที่สุด จึงเป็นปฐมเหตุแห่งการบัญญัติเพื่อแสดงข้อห้ามใหญ่ไม่ให้มีการกระทำ หากมีการฝ่าฝืนก็จะถูกปรับอาบัติในโทษชั้นสูงสุดคือ ปาราชิก โดยขั้นตอนหรือกระบวนการพิจารณาความผิดของคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันได้ให้อำนาจแก่พระภิกษุสงฆ์ที่มีความอาวุโสเป็นผู้พิจารณา กระทั่งในประเทศไทยปัจจุบันก็มีกลไกการลงโทษไม่ต่างกันคือ ให้อำนาจพระชั้นผู้ใหญ่ของมหาเถรสมาคมที่มีการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดความผิดโดยถือเอาพระธรรมวินัยเป็นหลัก ดังนั้น การลงโทษทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกตามพระธรรมวินัยในปัจจุบันจึงถือว่าเป็นกลไกที่เหมาะสมที่จะทำให้การปกครองของคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรม

สำหรับการลงโทษพระสงฆ์ที่มีความผิดตามพระธรรมวินัยจะเห็นได้ว่า กฎหมายบ้านเมืองมิได้กำหนด ความผิดและโทษเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกเอาไว้ แม้ในประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายหลักเกี่ยวกับการกำหนดความผิดและโทษก็ไม่มีตัวบทกฎหมายใดกำหนดให้การกระทำความผิดอาบัติปาราชิกกรณีอวดอุตริมนุสธรรมเป็นผู้มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับศาสนา นอกจากนี้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระสงฆ์โดยเฉพาะก็ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการลงโทษ แต่จะให้เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคมในการลงโทษในความผิดนั้นเป็นการเฉพาะภายในหมู่คณะสงฆ์ เมื่อวิเคราะห์แล้วจึงอาจกล่าวได้ว่า ความผิดที่เป็นอาบัติปาราชิกกรณีการอวดอุตริมนุสสรรมหรือการอวดคุณวิเศษเพื่อหวังลาภสักการะนั้น ไม่มีบทบัญญัติใดตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองที่สามารถลงโทษทางอาญาต่อพระภิกษุสงฆ์ได้ ตามหลักการและเหตุผลทางกฎหมายคือ ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด เมื่อไม่มีความผิดจึงไม่มีโทษตามกฎหมาย

เมื่อวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมในการกำหนดความผิดและโทษทางอาญาต่อพระสงฆ์ในปัจจุบัน สามารถสรุปปัญหาที่อาจเกิดขึ้น คือ ปัญหาเกี่ยวกับการกระทำความผิดเพิ่มขึ้นในสังคม เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายฉบับใดเอาผิดทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดกรณีอุตริมนุสสรรมหรือการอวดคุณวิเศษเมื่อไม่มีกฎหมายบ้านเมืองที่ยอมถูกลงโทษเพียงการปาราชิกเท่านั้น หมายความว่าคนๆ นั้นก็สามารถออกไปใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขโดยไม่มีความคิดใดๆ เลย ดังนั้น เมื่อไม่มีกฎหมายใดกำหนดว่าเป็นความผิดและ ไม่มีโทษ จึงเกิดปัญหาคือ มีบุคคลเข้ามาอาศัยพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการหาประโยชน์มีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่วนปัญหาอีกประการหนึ่งที่ต่อเนื่องจากการถูกลงโทษทางวินัยของพระสงฆ์หลังจากอาบัติปาราชิกแล้ว หากพระสงฆ์จะกลับมาบวชอีกครั้งที่ๆ ที่ทราบว่าเป็นข้อห้ามไม่สามารถบวชได้อีกแล้ว หากคนเหล่านั้นจะเข้ามาหาประโยชน์และสร้างความศรัทธาหมองให้พุทธศาสนาอีก ประเด็นนี้ยังไม่มกลไกใดที่ชัดเจนที่จะเข้าตรวจสอบว่าบุคคลนั้นเคยต้องโทษอาบัติปาราชิก 1 ใน 4 เหตุมาแล้วหรือไม่หรือเคยสร้างความเสียหายให้กับพุทธศาสนาแล้ว ประกอบกับกระบวนการตรวจสอบก็ทำได้ยาก กรณีนี้จึงถือว่าเป็นช่องว่างอย่างหนึ่งที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดไปแล้วมากระทำความผิดซ้ำอีก ปัญหาดังกล่าวอาจจะเป็นปัญหาที่ทวีคูณเพิ่มมากขึ้นในอนาคตหากยังไม่มีการบัญญัติความผิดและโทษเพื่อใช้บังคับกับบุคคลผู้เคยต้องโทษอาบัติปาราชิก

5.4 แนวทางการกำหนดความรับผิดทางอาญาของพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิก กรณีการอวดอุตริมนุสสรรม

ปัจจุบันการกระทำละเมิดพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ โดยเฉพาะกรณีการอวดคุณวิเศษเพื่อให้ได้ลาภสักการะนั้นได้สร้างความเสียหายและเป็นเหตุให้พระสงฆ์เหล่านั้นเป็นผู้ต้องอาบัติปาราชิกประเภทอื่นๆตามมามาก การลงโทษพระสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยกำหนดให้มหาเถรสมาคมเป็นผู้มีอำนาจในการวินิจฉัยลงโทษ การลงโทษนั้นถึงแม้จะเป็นกลไกตามที่กฎหมายกำหนดและมีขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการก็ตาม แต่การลงโทษนั้นก็เป็นเพียงการลงโทษในหมู่คณะสงฆ์ด้วยกันเท่านั้น แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อพุทธศาสนา จะเยียวความเสียหายที่เกิดขึ้นอันกระทบกระเทือนต่อจิตใจของพุทธศาสนิกชนอย่างไร จะป้องกันอย่างไร และในฐานะที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่นับถือพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ จะมีกลไกอะไรเพื่อเป็นเครื่องปกป้องคุ้มครองพุทธศาสนาเนื่องจากขณะนี้ยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดไว้เพื่อเป็นการปกป้องพุทธศาสนา โดยเฉพาะกรณีความผิดที่เกี่ยวกับการอวดอุตริมนุสสรรมของพระภิกษุสงฆ์ จากเหตุผลทั้งหลายที่ได้กล่าวมา ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ถึงแนวทางการกำหนดความรับผิดทางอาญาของพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกกรณีการอวดอุตริมนุสสรรมตั้งแต่อคติที่ผ่านมานี้ในแง่ของพระธรรมวินัยแล้วน่าจะจะเป็นเครื่องมือหลักของมหาเถรสมาคม ที่จะนำมาเป็น

บทลงโทษพระภิกษุสงฆ์ที่ละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งจะทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่เคารพศรัทธาและเป็นที่พักพิงของคนในสังคม

หากพิจารณาเหตุผลของการรักษาความสงบเรียบร้อยของฝ่ายบ้านเมือง ขณะนี้ยังไม่มีกฎหมายฉบับใดที่จะเป็นเครื่องมือของฝ่ายบริหารบ้านเมืองที่จะนำพระสงฆ์ที่ปฏิบัติไม่เหมาะสมไม่ควรและสร้างความเสียหายให้กับพุทธศาสนาไปลงโทษทางอาญา เนื่องจากสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป จิตใจของคนในสังคม ไม่มีจิตที่ย้ำเกรงกลัวต่อบาป และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในสังคม ใช้พุทธศาสนาเป็นช่องทางในการหาประโยชน์นับวันแต่จะมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น หากไม่มีการบัญญัติกฎหมายหรือเพิ่มเติมบทลงโทษทางอาญาในกฎหมาย หรือมีมาตรการใดๆ ที่จะเข้ามาเป็นเครื่องในการปกป้องคุ้มครองพุทธศาสนา นอกเหนือจากกลไกที่มีอยู่ขนาดนี้ ก็ย่อมทำให้พุทธศาสนาเสื่อมโทรมและเสื่อมศรัทธาลง ดังนั้น คณะผู้ศึกษาจึงเห็นว่า เมื่อทราบปัญหาที่แท้จริงแล้วว่าการกระทำทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากการไม่มีบทลงโทษที่จะนำมาลงแก่ความผิดที่เกิดขึ้นในกฎหมายบ้านเมือง บุคคลที่กระทำความผิดนอกจากไม่เกรงกลัวต่อบาปแล้วยังไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองด้วย เนื่องจากไม่มีบทกฎหมายใดๆ มาบังคับแก่ผู้ละเมิดพระธรรมวินัย แนวทางการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกกรณีอวดอุตริมนุสสรธรรมจึงมีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องมีขึ้นในสังคมไทย ฉะนั้น หากในปัจจุบันจะมีการกำหนดโทษทางอาญาต่อพระสงฆ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่งก็ย่อมไม่ใช่เรื่องแปลก เพราะประเทศไทยเคยมีบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว ซึ่งในอดีตปัญหาการอวดอ้างคุณวิเศษยังมีไม่มากเพราะพระสงฆ์ในสมัยก่อนการบวชเข้ามาในพุทธศาสนาก็คือการบวชเพื่อศึกษาพระธรรมและปฏิบัติตนเพื่อมรรคผลนิพพาน ไม่ใช่บวชเพื่อแก้กรรมหรือบวชเพื่อความสบายใจหรือหลบหลีกปัญหาทางโลกชั่วคราว ด้วยเหตุผลตามที่ได้กล่าวมาจึงสมควรนำบทบัญญัติที่เป็นการป้องปรามต่อผู้ไม่หวังดีและหาประโยชน์จากพุทธศาสนา ให้ได้รับโทษและเป็นการปกป้องคุ้มครองพุทธศาสนา

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

บทสรุปของการศึกษาพบว่า การอวดอุตริมนุสสรธรรมเป็นการกระทำที่ผิดพระธรรมวินัยบทหนักคืออาบัติปาราชิก เมื่อได้รับโทษทางพระวินัยถึงที่สุดแล้ว ก็คือ ให้ขาดจากความเป็นพระสงฆ์และไม่สามารถกลับมาบวชใหม่ได้อีก และควรจะต้องได้รับโทษตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองด้วย แต่กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันทั้งประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ยังไม่ได้กำหนดเป็นความผิดและโทษเอาไว้ จึงไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำละเมิดพระธรรมวินัยได้ การกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาจึงเป็นแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหานี้ให้มีการละเมิดพระธรรมวินัย ดังปรากฏตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ความผิดอาบัติปาราชิก (อวดอุตริมนุสธรรม)

ความผิดอาบัติ ปาราชิก (อวดอุตริมนุสธรรม)	การลงโทษตามพระ ธรรมวินัย	การลงโทษตามกฎหมาย บ้านเมือง	ผลการบังคับใช้ กฎหมาย
อดีต	ได้รับโทษคืออาบัติ ปาราชิก (ไม่สามารถ กลับมาบวชได้อีก)	มีกฎหมายกำหนดเป็น ความผิดและโทษไว้ใน กฎหมายสงฆ์ 10 ข้อ (กฎหมายตราสามดวง)	สามารถนำผู้กระทำ ความผิดมาลงโทษ ตามกฎหมายได้
ปัจจุบัน	ได้รับโทษคืออาบัติ ปาราชิก (ไม่สามารถ กลับมาบวชได้อีก)	ประมวลกฎหมายอาญา / พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ไม่ได้กำหนดไว้เป็นความผิด และโทษ	ไม่สามารถบังคับใช้ กับพระสงฆ์ที่ละเมิด พระธรรมวินัย (ปาราชิก)

จากตารางสรุป จะเห็นได้ว่าเมื่อไม่มีมาตรการทางกฎหมายใดมาใช้บังคับ จึงเห็นสมควรที่จะ ทบทวนบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันประกอบกับเหตุผลและความจำเป็นทางสังคมที่จะต้องมี เครื่องมือ เพื่อควบคุมไม่ให้บุคคลเข้ามาหาประโยชน์จากช่องว่างในทางพุทธศาสนา ประกอบกับเหตุผล ทางสังคมในอดีตที่ผ่านมาที่มีการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิก ดังที่ปรากฏใน สมัยกฎหมายตราสามดวงที่กำหนดกฎของพระสงฆ์ 10 ข้อเอาไว้ ต่อมาได้มีการยกเลิกกฎหมาย จึงถือได้ว่า ประเทศไทยขาดเครื่องมือหลักในการควบคุมหรือเอาผิดกับพระสงฆ์ที่ประพฤติตนไม่เหมาะสมในทาง พุทธศาสนา แม้ภายหลังจะมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ขึ้นมาเป็นการเฉพาะก็ตาม แต่บทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ก็เพียงการกำหนดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์เท่านั้น ขณะเดียวกัน ประมวลกฎหมายอาญาก็มีเพียงความผิดที่เกี่ยวกับศาสนาที่มุ่งคุ้มครองเฉพาะวัตถุหรือองค์ภภายใน เท่านั้น จากกรณีวิเคราะห์แนวทางการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันปรากฏเหตุผล ทางสังคมให้เห็นว่า การลงโทษของพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดและได้รับโทษในอดีตที่ผ่านมา มีความ เหมาะสมและเพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองพุทธศาสนา ควรจะมีบทบัญญัติดังกล่าวอยู่เพื่อเป็นเครื่องมือ ควบคุมไม่ให้มีการละเมิดพระธรรมวินัย แต่ในปัจจุบันไม่มีบทบัญญัติที่เป็นการลงโทษในลักษณะนี้อีก จึงสามารถสรุปได้ว่า การที่ไม่มีมาตรการใดๆ ในปัจจุบันมาบังคับหรือกำหนดโทษทางอาญาต่อพระสงฆ์ ที่อาบัติปาราชิกกรณีอวดอุตริมนุส ธรรมที่หวังลากสักการะก็ย่อมทำให้ผู้ที่กระทำความผิดดังกล่าวมี จำนวนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงเห็นว่า กฎหมายหรือมาตรการที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงไม่สอดคล้อง หรือทันต่อสภาวะการณ์ของปัญหาที่กำลังประสบต่อพุทธศาสนา หากประเทศไทยหรือพุทธศาสนิกชนทุก คนต้องการปกป้องหรือคุ้มครองพุทธศาสนา จำเป็นจะต้องหามาตรการที่เหมาะสมคือกำหนดฐานความผิด ทางอาญาที่อาบัติปาราชิกกรณีอวดอุตริมนุสธรรมให้เป็นเครื่องมือเพื่อบังคับใช้กับผู้ละเมิดพระธรรมวินัย ต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

การเสนอแนะในบทความนี้คณะผู้ศึกษาขอเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้ง 3 มิติดังต่อไปนี้
มิติด้านกฎหมายและนโยบาย

กรมศาสนา มหาเถรสมาคม สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ จะต้องเป็นหน่วยงานหลัก ในการรับฟังและสนับสนุนแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับภายใต้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เพื่อให้มีมาตรการการลงโทษผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการอวดอุตริมนุสธรรมและให้บรรจุก้าวเข้าไปในปัญหาสำคัญในระดับนโยบายที่จะต้องมีการมีเครื่องมือตรวจตราและการแก้ไขภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยมหาเถรสมาคม จะต้องทบทวนมาตรการที่เป็นการป้องกันการกลับมาบวชใหม่อย่างชัดเจนของผู้ที่ขาดจากความเป็นพระด้วยเหตุ ปาราชิก เพื่อเป็นกลไกในการป้องกันบุคคลเข้ามาหาประโยชน์ในพุทธศาสนาอีกครั้ง ตลอดจนการสร้างเครื่องมือในการตรวจตราต่อพระสงฆ์ที่อาจมีพฤติกรรม การอวดอุตริมนุสธรรมและการสะสมทรัพย์หรือการหาประโยชน์ใดๆ ในการบวชในพุทธศาสนา

มิติด้านสังคม

หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบจะต้องสนับสนุนการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางการกำหนด ความรับผิดชอบและโทษที่จะลงแก่พระสงฆ์ ให้เกิดความเหมาะสมและทันต่อเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ในปัจจุบัน โดยจะต้องเผยแพร่ต่อสังคมถึงเหตุผลและแนวคิดของสำนักบ้านเมือง (Positive Law) ว่ามีความจำเป็นที่จะต้องนำมาเป็นแนวคิดและแนวทางเพื่อหาทางออกที่เหมาะสมเพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองพุทธศาสนา โดยการยกตัวอย่างเหตุผลทางสังคมที่ประเทศไทยเคยกำหนดบทลงโทษต่อพระสงฆ์ ในกฎหมายตราสามดวง เป็นต้น

มิติด้านพุทธศาสนิกชน

กำหนดกลไกเพื่อสร้างความเข้าใจต่อพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย ผ่านกิจกรรมหรือโครงการ หรือสร้างเครือข่ายทางพุทธศาสนาเพื่อให้ทราบถึงปัญหาการใช้ช่องว่างทางกฎหมายมาหาประโยชน์ จากคนในสังคมทุกรูปแบบ ซึ่งพุทธศาสนิกชนต้องเข้าใจถึงผลกระทบที่จะเกิดความเสียหายต่อพุทธศาสนา หากไม่มีการสร้างกลไกในการตรวจตราภาคประชาชนขึ้น ดังนั้น ควรตั้งเป็นคณะกรรมการภาคประชาชน ในการตรวจตราและรายงานการกระทำความผิดหรือการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เพื่อเสนอหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อไป

8. เอกสารอ้างอิง

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4 (พ.ศ. 2506) (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: องค์การคำคุณสุภา.

คชารัตน์ เสงตรระกุล. (2550). การศึกษาป้องกันและควบคุมอาชญากรรมในทัศนะคริสต์ศาสนา

พระพุทธานุชา และกฎหมายตราสามดวง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชา
ธรรมศาสตร์). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

โชติ ทองประยูร. (2535). คำบรรยาย กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลง

นิคหกรรมพร้อมด้วยเชิงอรรถกฎหมายคณะสงฆ์ คำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับกฎหมายคณะสงฆ์.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2549). *หลักกฎหมายอาญาทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ปลื้ม โชติษฐยางกูร. (2522). *คำบรรยายกฎหมายพระสงฆ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- ปัญญา ใช้บางยาง และคณะ. (2548). *พระวินัย 227 พุทธบัญญัติจากพระไตรปิฎก* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯมหานคร: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ประยุทธ์โต ปยุตโต). (2538). *วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
_____. (2549). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. (2505). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 79, ตอน 115 ก, ฉบับพิเศษ. หน้า
29-44.
- พระราชรัตนกวี (ไสว สุจิตโต). (2523). *คำอธิบายกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521) ว่าด้วยการ
ลงนิคหกรรม ภาควิชาการและภาคปฏิบัติ พร้อมด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ
กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11*. กรุงเทพมหานคร: อีรพงษ์การพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์
_____. (2542). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วิสาร พันธนะ. (2538). *เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายอาญา 2* (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับประชาชน* (ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัยใน
พระบรมราชูปถัมภ์.
- แสวง อุดมศรี. (2543). *พระวินัยปิฎก 1*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อดุลย์ นุแปงถา. (2552). *การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัย: ศึกษาตามพระราชบัญญัติ
คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- อริราช มณีภาค. (2546). *การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการ
ยุติธรรมของกฎหมายไทย* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.